

TÜRK MÜSİKİSİNDE USÛL-VEZİN MÜNASEBETİ

CİNUÇEN TANRIKORUR

En eski iki büyük Türk şair ve edîbi olan Ali Şîr Nevâî ile (1441-1501) Bâbur Şâh'ın (1483-1530) Paris Millî Kütüphanesi Türkçe yazmaları arasında bulunan, Çağatay Türkçesiyle yazılmış "Mîzânü'l-Evzân"¹ ve "Risâle-i Arûz"² adlı eserlerini inceleyenler, Tuyug, Koşuk, Türkü, Muhabbetnâme, Müstezâd, Çine, Azadvarî, Tarhanî ve Öleng gibi beste şekillerinin belirli aruz kalıpları kullanılarak bestelendiğinden söz edildiğini belirler. Ama bu kadar uzağa gitmeksizin, son 2,5 asır içinde klâsik Türk mûsikîsi formları içinde bestelenmiş söz eserlerine şöyle bir göz gezdirmek dahi, bestelenmiş şiirlerin vezni ile bunların bestelenmesinde kullanılmış mûsikî usûlleri arasında dikkat çekici bir ilişkinin varlığını hissetmeğe yetecektir. Aslında böyle bir ilişkinin varlığı tâ Abdülkadir Merâgî (1960-1935) zamanındanberi bilinmiş³, daha yakın zamanlarda da Hartmann, Landberg, Bücher ve İbn Koteybe tarafından Arap şiir ve mûsikîsiyle ilgili olarak isbat edilmiş olmasına rağmen, müzikolog H.S.Arel (1880-1955) ve bazı öğrencileri tarafından kabûl edilmemekte veya önemsenmemektedir.⁴ Oysa Türk mûsikîsinin klâsik ve romantik dönemlerinde Ağırsemâî, Yürüksemâî ve şarkı formlarında bestelenmiş 600 küsur eser üzerinde yaptığımız küçük bir araştırma, bu ilişkiyi açık şekilde ortaya koymuştur. Bu araştırmaya göre, Arûz'un *Remel* bahrine giren *Fâilâtün* (-.-)/*Feilâtün* (..-) ve *Recez* bahrine giren *Müstef'ilün* (-.-)/*Müstef'ilâtün* (--.-) ailesi kalıplarıyla yazılmış güftelerin en fazla *Ağır Aksak*, *Aksak* ve daha az *Devrihindî*, *Curcuna*, *Müsemmen* usûlleri kullanılarak; Arûz'un *Hezec* bahrine giren *Mef'ûlü* (-.-) veya *Mefâilün*/*Mefâilün* (---/..-) ve *Müctess* bahrine giren *Mefâilün*/*Feilâtün* (.-/...-) ailesi kalıplarıyla yazılmış güftelerin en çok *Sengin Semâî*, *Semâî* ve daha az *Aksak* ve *Türk Aksağı* usûlleri kullanılarak, daha az güfte

¹ Paris Millî Kütüphanesi (Bibliothèque Nationale) Nevâî külliyyatı, E. Blochet, Catal. des man. turcs, supp., s. 317.

² Aynı yerde, supp., s. 1308.

³ Bkz. Câmî'ul-Elhân, İstanbul Nûruosmanî Küt., 3644, x1. bâb, 1. fasıl.

⁴ Bkz. H.S. Arel, Arûz Vezinleri ve Mûsikî Usûlleri (3 makale), Mûsikî Mecmuası (İstanbul), s. 40, 41, 43, 1.6.1951, 1.7.1951, 1.9.1951.

yazılmış olan *Muzârî*, *Münserîh* vd. bahirlerdeki şiirlerin de yine belirli usûller kullanılarak bestelendiği anlaşılmaktadır. Sadece bu kadar da değil: aynı güfteyi besteleyen aynı, yakın veya uzak çağın bestekârları da değişik makamlardaki eserlerinde hep aynı usûlü kullanmışlardır.⁵

Şüphesiz bestekâr, öbür güzel sanat dalları mensupları gibi, ilhamını içinden gelen her türlü vasıta ile - mevcut kurallara uyararak veya yepyeni kurallar koyarak - ifadede sınırsız özgürlüğü olan bir yaratıcıdır. Ama araştırmamızın sonunda ortaya çıkan nisbetler de bu tür sanatkârların eserlerinden elde edildiğine göre, bu sadece bir tesadüf müdür acaba? Bir tür gelenek alışkanlığı veya tutuculuğu mudur, yoksa belli bir teknik dayanacağı var mıdır? Yani, klâsik şiirimizin yazıldığı Arûz vezinleri ile bu şiirlerin bestelenmesinde kullanılmış olan usûller arasında organik bir münasebet söz konusu mudur, değil midir? Bu yazının amacı bu soruyu tartışmak. Bunun için önce Türk mûsikîsinin genel karakterine, sonra Arûz'un anlam ve yapısına, en sonra da bu iki sanat dalı arasındaki bağlara kısaca göz gezdireceğiz.

A. Türk Mûsikîsinin Genel Karakteri

Türk mûsikîsinin, genel karakterini ortaya koyan başlıca şu özellikleri vardır:

- 1) Aralıkları tabîî frekanslara dayalı ve makamlar üzerine kurulu bir müzik oluşu;
- 2) Makamlara kişiliğini dizilerinin değil, "seyir"lerinin verişi ve bu kuralların değişmez oluşu;
- 3) Kısa veya uzun pekçok ritm kombinezonunu "usûl"ler içinde kalıplaştırmış oluşu;
- 4) Sazdan çok sese (dolayısıyla söze, yani şiire) dayalı bir müzik oluşu;
- 5) Askerî ve bazı dinî türleri dışında, tek kişinin söylediği, çaldığı veya çalıp söylediği "solo" icraya koro icrasından daha büyük önem vermesi;

⁵ Mes. Dede (1777-1845) ile A. Özkan (1934) "Göz gördü gönül sevdi seni ey yüzü mâhım" güftesini ikisi de Sengin Semâi, yine Dede ile A. Gerçeker (1929) "Gülzâre salın mevsimidir geşt ü güzârın" güftesini ikisi de Aksak usûlüyle bestelemişlerdir. Bu konuya makalemizin son bölümünde daha etraflıca değineceğiz.

- 6) Bu solo icra içinde “gazel” ve “taksim” denen ses ve saz “irtical”lerinin⁶ çok önemli bir kıstas oluşu; ve
- 7) Mecburiyet olmadıkça notadan değil, “meşk” usûlü ile üstaddan öğrenilen ve yine notaya bakılarak değil, usûl vurularak ezberden icra edilen bir müzik oluşu.

Tabiatıyla bu özellikler Türk mûsikîsinin genel tarihî karakteridir ve 1) Bu müzikte çalgı ve çalgı müziğinin hiçbir önem taşımadığı, 2) Hiçbir zaman toplu icra yapılmadığı ve 3) Nota kullanımının yasak veya gereksiz olduğu, anlamına gelmez. Bu özelliklerin bileşkesi Türk mûsikîsini “ağırlıkla bir söz mûsikîsi” odağına oturtur. Sözün Türk mûsikîsindeki anlamı ise bir tür “ölçülü-kalıplı söz” olan şiidir. Klâsik Türk şii dendiği zaman da bunu “Arûz vezni”nin dışında düşünmek zordur. Zirâ, Asya Türkçesine Arapça ve Farsça büyük bir kelime hazînesinin eklenmesiyle zenginleşip “uzun sesli”lere kavuşan⁷ Anadolu Türkçesiyle her türlü vezinde şii söylemek mümkün, hattâ pek kolaydır. Ancak klâsik Türkçenin tâ *Kutadgu Bilig*’denberi en çok kullandığı vezin Arûz vezni olmuştur. İşte, Türk mûsikîsinde güftenin vezni ile bestenin usûlü arasındaki kaçınılmaz ilişki böyle bir kader birliğinden doğmaktadır.⁸

B. Arûz Vezni Nedir?

Arûz, İslâmî kültür dairesine bağlı milletlerin ortak şii ölçüsüdür. Arapçada “çadırın orta direği” demek olan Arûz (عروض) kelimesi Arapçanın, uzun ve kısa vurguların nöbetleşmesine dayalı kendi iç mûsikîsinden doğmuş, Hicretin 2. yılında Mekkeli dilbilimci İmam Halîl tarafından ilim haline getirilmiş, önce İran şiiirini, daha sonra Afgan, Pakistan, Türk ve kısmen Hind şiiirlerini etkileyerek bu dillerin de klâsik şiiir vezni haline

⁶ “İrticâl”, aynen tekrarlanamayan, ânında yaratılmış usûlsuz ezgiler için kullanılan bir teknik terimdir.

⁷ Arapça ve Farsça ile karışmadan önce Türkçenin aslı yapısında â,î,û gibi uzun seslilerle kısa heceler yoktu, sadece açık (a-) ve kapalı (-dam) hece vardı. Latin alfabesinin kabûlünden sonra (‘) işaretiyle gösterilen uzun sesliler Arapça ve Farsça’dan girmiştir.

⁸ Burada şöyle bir itiraz akla gelebilir: “Demek ki klâsik-öncesi dönemin Türkçesiyle yazılan şiiirlerde vezin-usûl ilişkisi yoktu veya o dönemin şiiirleri vezinsizdi.” Hayır. Klâsik-öncesi dönemin şiiirleri de, x.yy.a kadar hece, daha sonra Arûz olmak üzere vezinliydi ve vezinlerle usûller arasında o zaman da ilişki vardı; özellikle eski Türk vezinlerine yakın olan 8 ve 11 heceli Aruz vezinlerinde. (Bkz. Köprülü, bibliyografya listemiz).

gelmiştir. Arûz'un "tef'ile" (تفعله) denen ölçü veya kelime kalıpları, uzaktan da olsa, eski Yunan-Latin şiirinde *Iambos*, *Daktylos*, *Trochaeos*, *Anapaest*, *Spondaeus*, *Hexametron*, *Choreios* vb. isimler verilen uzun kısa dönüşümlü kalıpların ritmini hatırlatır.

Dünyanın üç temel klâsik dilinden biri olan Arapça, Farsça gibi Ârî ve Türkçe gibi Turanî dillerden farklı bir Sâmi dil olarak, üç harfli bir kelimenin kök (فعل fi'l) kabûl edilip türetimlerin, sessiz harflerle sesli yerini tutan yardımcı işaretlerin (hareke) değişiminden elde edildiği açık bir dil geometrisine sahiptir. Arûz ilminin temelini oluşturan "tef'ile"nin de yukarıdaki üç harfli kökten türetilmiş olması bunun basit bir örneğidir. Teknik terimi "iştikâk" olan söz konusu türetimlere basit bir misal verelim:

Türü	Örnek	Arapça Yazılışı	Anlamı
Fî'l (Kök)	ŞEKL	شكل	Şekil
Tef'îl (Aktif isim-fiil)	TEŞKÎL	تشكيل	Şekillendirme, meydana getirme
Tefe'ül (Pasif isim-fiil)	TEŞEKKÛL	تشكل	Şekillenme, mey- dana gelme
Müfâ'il (Aktif sıfat)	MÜŞEKKİL	مشكل	Meydana getiren
Mütefâ'il (Pasif sıfat)	MÜTEŞEKKİL	متشكل	Meydana gelen

Eski mûsikî nazariyatı kitaplarında usûller, Arûz'da da kullanılan kısa-uzun dönüşümlü bazı kalıplarla gösterilirdi. Bu kalıplar TEN, TE-NE, TE-NEN, TÂ-NÎ, TE-NE-NEN ve TE-NE-NE-NEN gibi, hem vezinlerin, hem usûllerin öğreniminde kullanılan 6 onomatopeik⁹ terimle sistemleştirilmiştir. İlginç olan, bu terimlerin herbirine verilen adların, Arûz kelimesinin kök anlamında da gördüğümüz gibi, hep bedevî hayatının sembolü olan çadır'la ilgili deyimler oluşudur: TEN "sabab hafif" (ince ip), TE-NE "sabab şakil" (kaba ip), TE-NEN "veted-i mefruk" (ayrık kazık), TÂ-NÎ

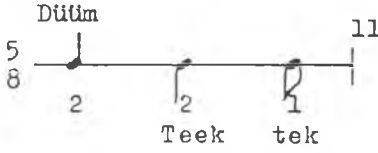
⁹ Tabiî seslerin taklidinden yapılmış kelime: miyav-miyav, gıdaklamak, gümbürtü, şapırtı vb.

“veted-i mecmu” (bitişik kazık), TE-NE-NEN “fâsıla suğrâ” (küçük ara), TE-NE-NE-NEN “fâsıla kübrâ” (büyük ara). İkinci ilginç husus, klâsik Türk müsikîsinin *Kâr*, *Beste* ve *Semâi* gibi sözlü formlarında kullanılan “Terennüm” adlı tematik bölümlerdeki Ten-ni, Ten-nen-ni, Te-ne-nen, Te-ne-nen-ni, Ter-dil-li, Dir-dir-tâ-nâ, Nâ-te-ne-dir-ney gibi “ikaî terennüm”¹⁰ lerdir ki, aynen yukarıdaki Arûz kalıpları gibi, ezginin ritmik özelliğini ortaya koyan onomatopeik fonksiyona sahiptirler.

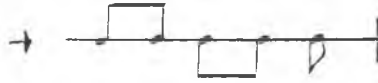
Arûz’un Türk şiirine girmesi Türklerin müslüman olmasından (yani IX.yy.dan) sonradır. Ondan önce Türk metriği “accentuel syllabique” sisteme, yani “vurgulu hece sayısı”na dayalıydı. İslâm dolayısıyla ilim dili olarak Arapçayı öğrenen Türkler, yeni İran edebiyatının Horasan ve Mâverâünnehr’deki parlak inkişafıyla karşılaşınca edebiyat dili olarak da Farsçayı öğrendiler. Bu suretle, müslüman İranlılar nasıl Arap Arûz’unu iktibasla Sâsânî şiirinden tümüyle değişik esaslara dayalı yeni bir İran şiiri meydana getirdilerse, Türkler de 2-3 asır sonra Acem Arûz’unu iktibas ederek, İran örneklerinin taklidinden hareket eden yeni bir Türk şiiri yarattılar. Bu tecrübenin ilk büyük edebî ürünü, ilk müslüman Türk devleti olan Karahanlılar zamanında, 1069’da Kâşgar’da Balasagunlu Yusuf Has Hâcib tarafından Fa’ülün Fa’ülün Fa’ülün Fa’ül (.-./.-./.-./.-) vezninde yazılan “Kutadgu Bilig” (Mutluluk Bilgisi) adlı yaklaşık 7000 beyitlik manzumedir. Bununla beraber, en eski millî Türk şiir ölçüsü olan Hece vezni, bilhassa halk şairlerinin türkü ve destanlarında yaşamağa devam ederek bugüne kadar geldi. Ancak her iki tür de birbirine tarih boyu tesir ederek, özellikle âşik edebiyatında, Acem şiirinde bulunmayan müsikîye bağlı yeni vezinlerin ortaya çıkmasına yol açtı. Özetle, Acem Arûz’unun 26 vezninden en çok 12’si Türk şiirinde kullanılırken, Türk müsikîsi usûllerinden kaynaklanan ve Acem şiirinde bulunmayan bazı yeni vezinler de Türk şairleri tarafından icad edildi. Bu yeni vezinlere bir-iki örnek verelim:

¹⁰ Anılan büyük formlu eserlerle bazı şarkılarda ve türkülerde kullanılan, “lâfzî” (sözlü) ve “ikâî” (ritmik) olarak iki gruba ayrılan Terennüm’ler, Türk söz müsikîsinin son derece ilgi çekici konularından biridir ve başlıbaşına bir araştırma konusu yapılabilecek önemdedir.

5 zamanlı Türk Aksağı usûlünden hareketle yapılmış yeni Arûz vezinleri:

a) Fa'lün Mef'û-lün
-- / ---

Sevmekten korkan
Ûrkek ceylândım
Bir gün sen geldin
Kalbimden vurdun (Örnek: C.T.)

b) Feilün Feilâ-tün
.. - / .. - -

O senin dediğın kız
Sütü pak cici bir kız
Senin ısmine lâıık
Doğurur sana erkek (Ö)

c) Mef'û-lün Feilün
- - - / .. -

Yapraklar dökülür
Bülbüller de ölür
Âşıklar gömülür
Yalnız sevgi yaşar (Ö)

¹¹ Türk müsikisinde usüller iki elle vurulur, bu vurmada maksat da bir ritm âletinden veya herhangi sert bir yüzeyden ses çıkarmaktır (eli havada sallayıp tempo tutmakla Türk müsikisi icra edilemez; Batı müziği ile Türk müziği arasındaki temel farklardan biri de budur). Usül vuruşları böyle bir şemayla gösterilir: sapı yukarı notalar sağ, sapı aşağı notalar sol elle vurulacak demektir.

d) Müftei-lün Fâ'ilü
- .. - / - ..

Gün ola harman ola
Hâreli gözler sola
Sevgili ölmüş n'ola
Sen yine var bin yaşa (Ö)

e) Feilü Mütefâ- ilün
... / .. - . -

Elime su döken de yar
Günahıma giren da yar
Ona yine gidem desem
Beni ele veren de yar (Ö)

7 zamanlı Devrihindî usûlünden hareketle yapılmış yeni Arûz vezinleri:

a) Mefû- lün Fâilü Fa'lün
- - - / - .. - -

Hicranlar gözlere sârî
Akşamlar yollara indi
Mağrib binlerce şehîdin
Ma'kesdir hûnuna şimdi
(E.B. Koryürek)

b) Feilâ-tün Feiletü Feilün
.. - - / . . . . / .. -

Kuluyum ben seni bana verenin
Kaderin her sebabini bilenin
Ölüm ancak yolumuzu uzatır
Dirilende seni yine bulurum (Ö)

c) Mefûlün Feiletü Feilün
 --- / . . . . / . . . -

Görmezsem dayanamaz ölüyorum
 Ölmek söz mü diri gömülürüm
 Uçmak pek kolay olur zaman
 İstersem sana da görünürüm (Ö)

Arûz'da "illet" (hastalık) adı verilen 3 türlü kusur vardır: *vasl*, *imâle* ve *zihâf*. Sessiz harfle biten bir hecenin yanındaki sesli harfle başlayan hece ile birleştirilip ulama ile vezne uydurulması demek olan *Vasl* ile, aslında açık (veya kısa) olan bir hecenin vezin zoruyla uzun okunması demek olan *Imâle* meşrû (göz yumulur) sayılmış; aslında uzun okunması gereken hecenin, vezni yanlış kullanmaktan kısa okunması demek olan *Zihâf* ise hiç hoş görülmemiştir. Birkaç örnek de bunlara verelim:

a) *Vasl* (ı ile gösterilir)

Bir organun âhengi yayılmakta derinden (Y. Kemâl)

--- . . . - - - . . . - - - . . . - -
 Mefû-lü Mefâî-lü Mefâ-î- lü Fe'û- lün

Yine bir aşk-ı emel-sûz ı ile giryân ı oldum (B. Ziyâ)

. . . - - - . . . - - - . . . - - -
 Fei-lâ-tün Fe-ilâ-tün Fei-lâ-tün Fa'lün

b) *Imâle* (— ile gösterilir)

Ne yanar kimse banâ âteş-i dilden özge¹² (Fuzûlî)

. . - - / . . - - / . . - - / - -
 Fe-i-lâ-tün Fe-i-lâ-tün Feilâ-tün Fa'lün

Gittî o güzel yâdıma bir handesi kaldı (M.Nâfiz İrmak)

- - / . . - - / . . - - / . . - -
 Mefû-lü Mefâ- î-lü Me-fâ-î- lü Fe'û- lün

¹² Arûzda bütün son heceler, açık da olsa, uzun kabûl edilir.

İzâfet kesre'lerinde (isim tamlaması) görülen şu imâle şekli de Farsça'nın yapısından kaynaklandığı için hoş görülmüştür:

Ey sefâ-yî ârızından çeşme-î hurşîde âb (Bâkî)
 - . - - /   / - . - - /
 Fâ-i-lâ-tün ...   Fâ-i-lâtün ...

Ne cansın, fitne-î âhır-zemansın (K.E.Bara)
 . - - - - / . - - - . - - -
 Me-fâ-î- lün Mefâ-îlün Fe'û-lün

c) *Zihâf* (∪ ile gösterilir)

Cânanından sen nasıl bıktın gönül
 - . - - - / - . - - - / - . - -
 Fâ i lâ-tün Fâ-i-lâ-tün Fâ-i-lün
 (yanlış)

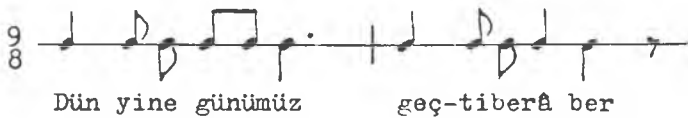
Hiçbir şekilde mâzur görülmeyecek bir Arûz hatasıdır ki iyi Türkçe bilmekten kaynaklanır, çünkü "cânan" kelimesi ek aldığı zaman da ikinci hece uzunluğunu mutlaka korumalıdır. Şu örnekte olduğu gibi:

Câninî cânâne vermektir kemâlî âşkın (Fuzûlî)
 - . - - - / - . - - - / - . - - - / - . - -
 Fâi-lâtün Fâi- lâ-tün Fâ- i-lâtün Fâilün
 (doğru)

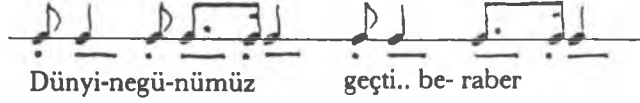
"Bestekârlıkta Prozodi" meselesi konumuzun dışında. Ancak Türkçenin açık-kapalı (veya kısa-uzun) hece yapısı, usûllerin de kısa-uzun zamanlarıyla uyumlu olarak bestelere yansımıştır. Meselâ, O.S.Orhon'un

Dün yine günümüz geçti berâber

mısrasını R. Fersan da, B. Şen de ayrı makamlarda, ama ikisi de hece yapısıyla uyumlu olan *Aksak* usûlüyle bestelemişlerdir. Yani:

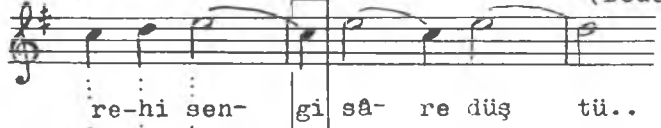
Beste için düşünülen ezgi ne kadar güzel olursa olsun, bu mısra-meselâ-şöyle bestelenemezdi:

Son olarak, Arûz'un usûller açısından ilgi çekici bir başka özelliğini daha belirterek bu bahsi burada bitirelim. Arûz'da "memdûd" (uzamış) denen ve uzun-kısa 2 değerinde olan bir hece türü vardır: bâğ-, cûy-, eşk-, hâb-, kâr-, sûz-, vâh-, dêrd-, sêng-, sübh-.. gibi.¹³ Bu heceler besteye bâğı-, cûyi-, eşki-, hâbı-, vs. şeklinde geçerler. Bu suretle, Arûz'da tabîî olan memdûd hece, mânânın bozulduğu dikkate alınmaksızın bestelenir; diğer bir deyimle, ezgi Arûz'dan daha önemli kabul edildiği için, usûlün darbları memdûh heceyi parçalar. Şu örneklerde olduğu gibi:

1) Dayanır mı, şîşedir bû, reh-i sêngsâre düştü (Galib)

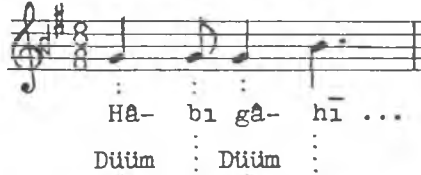
• • — • / — • — — / • • — (•) / — • — — (Dede)

Yürüksemâî 4

2) Hâbgâh-i yâre girdim arz için ahvâlimi (Sâkıt)

— (•) — — / — • — — / — • — — / — • — — (Giriftzen Âsım)

Düüm Düüm

Müsemmen 8/8

tök Teeek

¹³ Türk müzikîsi güftelerinde karşılaşılabilecek memdûd heceli kelimelerin ufak bir listesini okuyucuya kolaylık olmak üzere burada veriyoruz: âftâb, âsmân, âşnâ, âşyân, bâğzâr, cûybâr, dermend, derdnâk, eşkbâr, Fârsî, hâbgâh, hâksâr, hânkah, kârger, mâhtâb, rûzgâr, dëstgîr, fëyyâb, sêngsâr, sübhdem, sûznâk, şâdmân, tâbnâk, yâdgâr, zârzâr.

3) İşte yaptım, güfte benden, beste benden Sûznâk (A.Râsim)

— . — — / — . — — / — . — — / — (.) —

(A. Râsim)

C. Örnekler

Araştırmamızın giriş bölümünde hangi Arûz vezinleriyle yazılmış güftelerin daha çok ve daha az hangi usûller kullanılarak bestelendiğine değinmiştik. Şimdi bu konunun daha detaylı bir şekilde örneklenmesine geçiyoruz.

1) Arûz'un *Remel* bahrine giren FA₃ ve FA₂¹⁴ ailesi vezinlerinde yazılmış güfteler, öncelikle *Ağır Aksak*, daha az da *Devrihindî*, *Aksak*, *Curcuna* ve *Müsemmen* usûlleriyle bestelenmiştir. Şu örneklerde görüldüğü gibi:

a) *Ağır Aksak* ($\frac{9}{4}$) (% 44):

- (FA₃) Şeb midir bû, yâ sivâd-î âh-ı pinhânım mıdır?
(Kazasker, 1801-1876)
- Kaçma mecbûrundan ى âhû-yi vahşî, ülfet et
(Hâşim, 1815-1868)
- Vakf-ı râh-î aşkın ىemişken bütün cân ى teni
(Zekâî, 1825-1897)
- Geçdi zahm-î tîr-i hicrin tâ dil-î nâşâdımâ
(Ârif, 1831-1884)
- Ey sabâh-î hüsn ü ânın âftâb-î enveri
(Leylâ, 1852-1936)

¹⁴ FA₃, 3 Fâilâtün + 1 Fâilün; FA₂, 2 Fâilâtün + 1 Fâilün için kullandığımız bir kısaltma şeklidir.

- Kimseler gelmez senin feryâd-ı âteş-bârına (Şevki, 1860-1891)
 Gül hazîn, sünbül perîşân, bâğzârın şevki yok (Rahmi, 1865-1924)
 Sineler aşkınla inler, dîdeler mahmûr olur (İbrahim, 1872-1933)
 Bensiz mey gül, gülşen-î âlemde mey nûş eyleme (Şen, 1873-1943)
 Derdimi ummâna döktüm, âsmânâ inledim (İçli, 1899-1956)

b) *Devrihindî* ($\frac{7}{4}$) (% 20):

- (FA₃) Etmedin bir lâhza ihyâ hâtır-ı vîrânımı (Dellâlzâde, 1797-1869)
 Dil-harâb-ı aşkınam, sensin sebep berbâdıma (T. Ali, 1836-1902)
 Bir vefâsız yâre düştüm, hiç benî yâd etmiyor (S.Ahmed, 1868-1927)
 Ben esîr-î handenim, üftâdenim, ey gül-tenim (Hikmet, 1890-1923)
 Bâde-î vuslat içilsin kâse-î fağfûrdan (Fâize, 1894-1954)
 Gözlerin hayran bakarmış görmeyip isrârımı (İçli)
 Âşyân-î mürğ-ı dil zülf-î perîşânındadır (Tanrıkorur, 1938)

c) *Müsemmen* ($\frac{8}{8}$) (% 14):

- (FA₃) Vuslatından gayri el çekdim yeter ey bîvefâ (Ârif)
 Bin zeban söylersin ol çeşm-î sühan-perdâz ile (Zıyâ, 1849-1929)
 İftirâkînlâ efendim bende tâkat kalmadı (Çağla, 1900-1987)
 Hem seversin, hem yanarsın, hem yinê âvâresin (Hoşses, 1912)

d) *Curcuna* ($\frac{19}{16}$) (% 12):

- (FA₃) Âşık oldur kim kılar cânın fedâ cânânına (Ârif)
 Âteş-î süzân-ı firkat yaktı cism ü cânımı (Fâik, 1831-1891)

Durmadan aksın eğer isterse hergün gözyaşım
 (S. Ziyâ, 1887-1966)
 Râz-ı aşkın dilde pinhân ٲeylerim cânım gibi
 (Adlim, 1939)

a) *Ağır Aksak* (% 38):

(FA2) Başladın ağyâr ٲilê ünsiyyete (Nûman, 1751-1834)
 Gel seninlê yârın ٲey serv-î revân
 (Sâdullah Ef., 1761-1854)
 Nâmurâdım, tâliim âvâredir (Ârif)
 Olsa âlem reşk-i gülzâr-î İrem (Fâik)
 Misli yok bir şûha oldum mübtelâ (Nûri, 1834-1910)
 Bir nigâh ٲilê benî ey dil-rübâ (Nikoğos, 1836-1885)
 Sevdi gönlüm ey melek-sîmâ seni (Nikoğos, 1836-1885)
 Mey içerken düştü aksın câmıma (Şevki)
 Penbeliklê imtizâc ٲetmiş tenin (Atlı, 1870-1945)
 Fâriğ ٲolmam meşreb-î rindânedan (Yesârî, 1900)

b) *Aksak* (ٲ) (% 19):

(FA2) Muntazır teşrîfinê hâzır kayak (Ârif)
 N'eyleyim biçâre dil encâm-ı kâr (Fâik)
 Gösterir ebr-î şitâdan başka tâb (Rifâat, 1820-1888)
 Sûziş-i aşkınla ben nâlân ٲiken (Süreyyâ, 1884-1932)

c) *Curcuna* (% 13):

(FA2) Güldü açıldı yinê gül yüzlü yâr (Ârif)
 Hañcer-î ebrûsu saplandı dile (Asdik, 1840-1913)
 Hastasın, zannım vefâ mahzûnusun (Şevki)
 Etme bihûdê figan, vazgeç gönül (Rahmi)
 Bîkes ٲû biçâreyim âh ٲağlarım (S. Ahmed)

d) *Devrihindî* (% 11):

(FA2) Sen benî bir bûseyê ettin fedâ (Celâleddin, 1839-1899)
 Bağlanıp zülf-î hezârân tâbına (Şevki)
 Gönlümü dûcâr ٲeden bû hâle hep (Şevki)

2) Yine Arûz'un *Remel* bahrine giren FE(FA)₃ ve FE(FA)₂¹⁵ ailesi vezinlerinde yazılmış güfteler, öncelikle *Aksak*, daha az *Ağır Aksak*,

¹⁵ FE(FA)₃, ilk kalıbı Fâilâtün de olabilen 3 Feilâtün + 1 Feilün; FE(FA)₂, ilk kalıbı Fâilâtün de olabilen 2 Feilâtün + 1 Feilün için kullandığımız bir kısaltma şeklidir.

pek az da diğer usûllerle bestelenmiştir. Şu örneklerde görüldüğü gibi:

a) *Aksak* (% 48):

- (FE/FA3) Kaldı yollarda bu şeb âşkının dîdeleri (Yusuf, 1857-1925)
 Anarım ismini ağlar yanarım sızlanırım (Çağatay, 1867-1935)
 Semt-i dildâre bu demler güzerin var mı sabâ? (S.Zıyâ)
 Gecemiz kapkara sâkî sun ٭elin nûr ٭olsun (Kaynak, 1895-1961)
 Kalacak sanma bu çağın, bu güzellik solacak (Ataergin, 1896-1964)
 Gece sahilden ٭açıp sandalı enginlere biz (İçli)
 Varalım kûy-i dilârâya gönül hû diyerek (Selçuk, 1899-1972)
 Seni çöşkun suların koynuna mehtâb ٭alamaz (Çağla)
 Yeniden eski muhabbetleri tecdîd ٭edelim (Süreksan, 1912)
 Ne günâh ٭etse açılmaz iki gönlün arası (Yavaşca, 1927)

b) *Ağır Aksak* (% 37):

- (FE/FA3) Gel seninlê yeni bir aşka giriftâr ٭olalım (Râsim, 1864-1932)
 Bir nigâh ٭et ne olur hâlime ey gonca-dehen (Ş.Cemil, 1867-1928)
 Kalb-i sevdâ-zedeler âh ٭ile dâim inler (S. Ahmed)
 Ne bahar kaldı ne gül âh ne de bülbül sesi var (Elkutlu, 1872-1948)
 Ne gülün rengini sevdim ne de bülbül sesini (Şen)
 Sabrımî gamzelerin sihr ٭ile târâc ٭edeli (Şen)
 Seni candan severim, aşkına kurbân ٭olurum (Nasîbin, 1882-1953)
 Sana gül-gonca diyorlar, bana şeydâ bülbül (Poyraz, 1885-1956)

a) *Aksak* (% 62):

- (FE/FA2) Gülşen-î hüsnüne kimler varıyor? (Rif'at)
 Bakmıyor çeşm-i siyah feryâde (Ârif)
 Sen bu yerden gideli ey saçı zer (Şevki)
 Bana seyrân-ı cemâlidir جمel (Rahmi)
 Alamam doğrusu dest-î emele (İçli)
 Kalmadı bende ne arzû ne gönül (Pınar, 1902-1960)

b) *Ağır Aksak* (% 16):

- (FE/FA2) El benimçün seni sarmış biliyor (Dede, 1777-1845)
 Söyle ey mıtırıb-ı nâzende-edâ (Rahmi)
 Nereden sevdim جو zâlim kadını (Pınar)

3) Arûz'un *Hezec* bahrine giren MEF ve MEFÂÎ¹⁶ ailesi vezinlerinde yazılmış güfteler, öncelikle *Sengîn Semâî* ve *Aksak*, daha az da *Curcuna* ve *Türk Aksağı* usûlleriyle bestelenmiştir. Şu örneklerde görüldüğü gibi:

a) *Sengîn Semâî* (4) (% 43):

- (MEF) Güller kızarır şerm جile ol gonca gülünce
 (İbrâhim Ağa, ?-1740)
 Âh eylediğim serv-i hırâmânın içündür (Dede)
 Gör hâlimi cânâ bana çeşmin neler جetti (Fâik)
 Senden bilirim yok bana bir fâide ey gül (Ali)
 Affeyle suçum ey güliter başıma kakma (Şevki)
 Gel bir daha gül rûyini aç handeni göster (S.Ahmed)
 Birlikte bir جاکşam yine mey nûş جedelim gel
 (Ezgi, 1869-1962)
 Bin gül çıkarırdım sana kalbimdeki külden (Atlı)
 Feryâd ki feryâdıma imdâd جedecek yok
 (Cemil, 1871-1916)
 Yıllar ne çabuk geçti o günler arasından (Şen)
 Ey gonca açıl zevkını sür fasl-ı bahârın
 (Ş.Zıyâ, 1882-1943)

¹⁶ MEF, Mef'ûlü Mefâilü Mefâilü Feülün vezni, MEFÂÎ ise Mefâilün Mefâilün vezinleri için kullandığımız kısaltmadır.

Açmam açmam söyleyemem çünkü derinde (Nasîbin)
 Sen sanki bahârın gülüsün sen çiçeğimsin (Süreyyâ)
 Rüzgâr uyumuş ay dalıyor her taraf ٲissız
 (Fersan, 1893-1965)
 Hülyâmı saran hâreli bir çift göze daldım
 (Işıl, 1899-1969)
 Ömrün şu biten neşvesi tâm ٲolsun erenler
 (Erguner, 1902-1953)

b) *Aksak* (% 34):

(MEF) Ey hüsn-i cemâl âleme sen darb-ı meselsin (Zekâî)
 Meyhâne mi bü, bezm-i tarabhâne-i Cem mi? (Ârif)
 Kanlar döküyor derdin ٲilê dîde-i giryân (Ârif)
 Bülbül yetişir bağrımı hûn ٲetti figânın (Ârif)
 Tîr-î nighin açtı ciğergâhıma yâre (Ârif)
 Dil yâresini andıracak yâre bulunmaz (Şevki)
 Zannım bu ki cânâ beni kurbân ٲedeceksin (Şevki)
 Bir yâreli kuş çırpınıyor sanki telinde (K.Ârif, 1862-1911)
 Bir sihr-i tarab nağme-i sâzındaki te'sîr (Rahmi)
 Kim görse seni aşkına hasr-î emel ٲeyler (Ş.Ziyâ)

c) *Curcuna* (% 15):

(MEF) Çok sürmedi geçti tarab-î şevk-ı bahârım (Dede)
 Sislendi hevâ taraf-ı çemenzârı nem ٲaldı (Rif'at)
 Mânî oluyor hâlimi takrîre hicâbım (Leylâ)
 Sâgarda değil, sâkı-i zîbâda gözüm yok
 (Tokay, 1889-1959)
 Aşkınla sürünsem, yine aşkınla delirsem (Pınar)

d) *Türk Aksağı* (Ş) (% 11):

(MEF) Sayd ٲeyledi bü gönlümü bir gözleri âhû (Ârif)
 Meftûn ٲolali sen şeh-i hûbân-ı cihâne (Ârif)
 Ey çerh-i sitemger dil-i nâlâne dokunma
 (M.Azîz, 1842-1895)
 Susmuş gece her yer sizi dinlerdi derinden (Elkutlu)
 Rûhumda bu şeb hicr-i visâlin yanıyorken (Şen)

a) *Curcuna* (% 45):

(2 MFÂÎ)¹⁷ Demem cânâ benî yâd $\cup$ et (Şevkî)
Ne küstün bî-sebeb öyle (Ş.Cemil)

(2,5 MFÂÎ)¹⁸ Cemâlin şem'inê pervâne gönlüm (Zekâî)
Gurûb $\cup$ etti güneş dünyâ karardı (Ârif)
Benî bîzâr $\cup$ ederken serzenişler (Ârif)
Düşer mî şânınâ ey şêh-i hûbân (Ârif)
Nihansın dîdeden ey mest-i nâzım (Fâik)
Benim hâlim firâkînlâ yamandır (Fâik)
Mey-i la'linle dil mestâne olsun (Tatyos)
Nedir bû hâletın ey meh-cemâlim (Şevkî)
Nedendir bû dil-î zârın figânı (Şevkî)
Gel $\cup$ ey sâkî şarâbî tâzelendir (Rahmi)

(4 MFÂÎ)¹⁹ Benî ey gonca-fem bülbül-sıfat nâlân $\cup$ eden sensin
(Sâdullah, ?-1801) ($\frac{10}{8}$)
Dil-î bîçâreyî mecrûh $\cup$ eden tîg-î nigâhındır (Dede) ($\frac{10}{4}$)
Niçin bülbül figân $\cup$ eyler, bahâr $\cup$ eyyâmıdır şimdî:
(Rif'at)
Çözülmê zülfüne ey dil-rübâ dil bağlayanlardan (Ârif)
Uyur dâim uyanmazdî benim baht-î siyehkârm (Ârif)
Kanî yâd-î lebinlê hûn-i dil nûş $\cup$ ettiğim demler
(T.Ali) ($\frac{10}{8}$)
Yüzüm şen, hâtıram şen, meclisim şen, mevkîim gülşen
(Şen)
Bahâr $\cup$ olsâ çemenzâr $\cup$ olsa âlem hande-dâr $\cup$ olsa
(Kopuz, 1882-1968)
Usandırdî felek candan demâdem infiâlinden
(Akıncı, 1884-1940)
Neden hiç durmadan sevmiş bu gönlüm durmadan yanmış
(S.Zıyâ)

¹⁷ 2 MFÂÎ, Mefâilün Mefâilün.

¹⁸ 2,5 MFÂÎ, Mefâilün Mefâilün Feülün demektir.

¹⁹ 4 MFÂÎ, 4 tane Mefâilün demektir.

b) *Aksak* (% 32):

(y.v.)²⁰ Sanâ lâıyk mı ey gül-ten (Dede)
 Devâ yokmuş neden bîmâr-ı aşka (Ârif)
 Humâri yok bozulmaz meclisî meyhâne-î aşkın (Ârif)
 Mükedder derd-i peyderbeyle şimdi (Ârif)
 Cihan leylûnehâr ağlar benimçün (Hristo, 1854?-1914)
 Bu akşam gün batarken gel (Tatyos, 1858-1913)
 Gözüm hasretle giryandır (Şevki)
 Niçün şeb-tâ-seher ben zâr-zârım (Şevki)
 Banâ n'oldü değıştî şimdi hâlim (Rahmi)
 Zamânî var ki her bezmim anarsın (K.İbrâhim, ?-1925)

c) *Düyek* (ğ) (% 10):

(y.v.) Senin aşkınla çâk oldum (Abdi, 1787-1851)
 Niçin mahzun bakarsın sen banâ öyle (Ârif)
 Mühemyâ oldu meclis sâkıyâ peymâneler dönsün (Elkutlu)
 Kederden mî neden bilmem sararmış reng-i ruhsârın
 (Nasîbin)
 Ne olmuş ansızın cem meclisinde (Selçuk)

4) Arûz'un *Recez* bahrine giren MSTEFLÂT²¹ ve MSTEFLÂT²² vezinlerinde yazılmış güfteler, öncelikle *Türk Aksağı*, *Aksak* ve *Düyek*, daha az da *Semâi* usûlleriyle bestelenmiştir. Şu örneklerde görüldüğü gibi:

a) *Türk Aksağı* (% 25):

(2 MSTEFLÂT) Ey gül-nihâl-î işvebaz (Ârif)
 Hicrân okü sînem deler (Şevki)
 (4 MSTEFLÂT) Esdî nesîm-î nev-bahâr, açıldı güller sübh-dem (Ârif)

b) *Aksak* (% 25):

(2 MSTEFLÂT) Dök zülfünü meydâne gel (Çavuş, ?-1745)
 Ey dil-rübâ-yî dil-şikâr (Kazasker)
 Gûş şeyle gel bülbülleri (Dede)

²⁰ y.v., yukarıdaki vezinler demektir.

²¹ MSTEFLÂT 2 veya 4 Müstef'ilün için kullandığımız bir kısaltmadır.

²² MSTEFLÂT 2 Müstef'ilâtün için kullandığımız bir kısaltmadır.

c) *Düyek* (% 25):

- (2 MSTEFLÂT) Ey gonca-ı nâzik-tenim (Selim, 1761-1808)
 Üftâdenim ey bî-vefâ (Dede)
 Mahmur güzel, gâyet güzel (Dede)

- (4 MSTEFLÂT) Aşkınla ben ey nâzenîn mecbûrunam mecbûrunam (Dede)

Ey çeşm-i âhû hicr jilē tenhâlarā soldın beni (Dede)

d) *Semâi* ⁽³⁾/₍₄₎ (% 17):

- (2 MSTEFLÂT) Sevdim seni, ey işvebâz (Cemil)
 Dil-bestenim, meshûrunum (V.Seyhun, 1915-1985)

a) *Aksak* (% 43):

- (2 MSTEFLÂT) Bir nev-civânâ dil mübtelâdır (Selim)
 Yandım deminden, ağyâr jelinden (Denizoğlu, ?-1860)
 Meclis bezendi, sun bâde sâkî (Ârif)
 Zencîr-i aşkın dil-bestesiyem (Fâik)
 Seng-î sitelemlē gönlüm şikeste (Fâik)
 Cezb jetti gönlüm bir sêrv-kâmet (Fâik)
 Eyler tehammül âzâre gönlüm (Celâleddin)
 Bîmâr-ı aşkın dermânısın sen (V.Seyhun)

b) *Türk Aksağı* (% 30):

- (y.v.) Varken gönüldē bin türlü yâre (Ârif)
 Kendine n'îçün emsâl jararsın (M.Aziz)
 Cânâ rakîbî handân jedersin (Âsım, 1852-1929)
 Âsûde fikrim âvârelendi (Yusuf)
 Bir nev-civansın, şûh-î cihansın (Rahmi)

c) *Curcuna* (% 20):

- (y.v.) Ey verd-i râna, şûh-î melek-veş (Dede) ⁽¹⁰⁾/₍₈₎
 Âlâm-ı aşkın yok müntehâsı (Rifâat)
 Her kimde vardır aşk jibtilâsı (Ârif)
 Ey dil ne oldun, feryâd jedersin (Civan, ?-1910)

Ârûz'un bütün vezinlerinin Türk şiirinde kullanılmadığından daha önce söz etmiştik (s. 5). Arap veya Acem Arûz'una mahsus bazı bahirler Türk Arûz'una girmemiş, kullanılan bahirlerin de bazı vezinleri diğerlerinden daha az rağbetle kullanılmıştır. *Remel*'den 2 Feilâtün'le 2 Feilâtü Fâi-

lâtün, *Hezec'* den 2 Mef'ûlü Mefâilün ve bazı *Rübâî* vezinleri gibi, *Müctess*, *Müzârî*, *Münserîh*, *Mütedârik* ve *Mütekârib* bahirleri de pek az kullanılmış olanlardır. Bu vezinlerde yazılmış güfteler üzerine bestelenmiş eserlerden de birkaç örnek vererek bu bölümü kapayalım.

1. Feilâtün Feilâtün (Remel)
 ..-- / ..--
 Kuzumun gözleri kâre (Ârif, A)²³
 Olalî ben sana bende (Ş.Zıyâ, A)
2. Feilâtü Fâilâtün Feilâtü Fâilâtün (Remel)
 .-. ./- .-- / .-. ./- .--
 Yine zevrak-î derûnum kırılıp kenâre düştü (Dede, YS)
 Yine neş'e-î muhabbet dil ü cânım ü etti şeydâ (Dede, YS)
3. Mef'ûlü Mefâilün Mef'ûlü Mefâilün (Hezec)
 -- ./ .---- / - - ./ .----
 Gülzâre nazar kıldım, vîrâne-misâl olmuş (Şevkı, A)
 Gam-dîdeleriz sâkî, sun bir dolu kâb olsun (Şevkı, A)
4. Mef'ûlü Mefâilün Mefâilün Fa' (Rübâî)
 - - ./ .---- / .---- / -
 Al gönlümü âyînê-i ma'nâdır bu (Sâdullah, YS)
 Ruhsârına ayb ütme nigâh ü ettiğimi (Selçuk, YS)
5. Mefâilün Feilâtün Mefâilün Feilün (Fa'lün) (Müctess)
 .-. ./ ..-- / .-. ./ ..- (- -)
 Figân üder yine bülbül bahâr görmüştür (Dede, Zencîr)
 Nedir bu cevri-tegâfûl zaman zaman güzelim (Yusuf, SS)
6. Mef'ûlü Fâilâtün Mef'ûlü Fâilâtün (Müzârî)
 - - ./- .-- / - - ./- .--
 Hicr-î lebinde yârin bir dil ki oldu nâhoş (Zekâî, LF)
 Merhem koyup onarmâ sinemde kanlı dâğı (Kaynak, LF)
7. Mef'ûlü Fâilâtü Mefâilü Fâilün (Müzârî)
 - - ./- .- ./ .-- ./- .-

²³ İsm'in yanındaki harfler usûl adının kısaltmasıdır (s. 22'deki anahtara bkz.).

Cânâ firâk-ı aşkın جِلِّهٖ سُبْحَانِكُمْ (Dede, YS)
Sensiz cihanda âşika işret revâ mıdır (Zekâî, YS)

8. Müfteilün Müfteilün Fâilün (Münserîh)
- . . - / - . . - / - . -

Söyle güzel rûh-ı musavver misin (Hekimbaşı, YS)
Olmaz جِلِّهٖ سَبْحَانِكُمْ (Ârif, C)

9. Müfteilün Müfteilün (Münserîh)
- . . - / - . . -

Mah yüzünê âşkınam (Dede, A)

10. Fâilün Fâilün Fâilün Fâilün (Mütedârik)
- . - / - . - / - . - / - . -

Ey büt-î nev-edâ, olmuşam mübtelâ (Dede, S)

11. Feülün Feülün Feülün Feül (Mütekârib)
- . - / - . - / - . - / - . -

Biz جِلِّهٖ سَبْحَانِكُمْ (Post, YS)

D. Sonuç

Bu küçük araştırmayı vezin-usûl münasebetini toplu olarak gösteren bir sinoptik tablo ile bitirmek istiyoruz. Daha çok şarkı, ağır ve yürük semâî formlarındaki 600 sözlü eser üzerinde yaptığımız istatistik araştırmasının bir tür özeti olan bu tablo, Arûz vezinleriyle Türk müsikîsi usûlleri arasındaki münasebeti çok açık şekilde isbatlamaktadır.

Tablonun ilk sütununda, klâsik şiirimizde en fazla rağbetle kullanılmış olan vezinlerin bağlı bulunduğu Arûz bahirleri; ikinci sütunda bu bahirlerin en çok kullanılmış olan vezinleri; üçüncü bölümde ise vezinlerle bağlantılı olarak en fazla kullanılmış olan usûller ve kullanılma oranları görülmektedir. Tabiatıyla, 600 yerine 1000 veya daha fazla eser üzerinde yapılacak bir araştırma bu oranları az-çok değiştirebilecektir. Ancak en geniş bir araştırmayla dahi, söylediklerimizin tamamen tersini ortaya koyacak oranların bulunabileceğini sanmamaktayız. Ayrıca, beste formundaki sözlü eserler üzerinde yapılacak bir çalışmanın, bu tür eserlerde kullanılmış olan büyük usûllerin de, mutlaka güftelerinin vezniyle bağlantılı olduğunu ortaya koyacağı görüşündeyiz.

Sinoptik tabloda kullandığımız usûl anahtarları şudur:

A : Aksak	LF : Lenk Fahte
AA : Ağır Aksak	M : Müsemmen
AS : Aksak Semâî	S : Semâî
C : Curcuna	SS : Sengîn Semâî
D : Düyek	TA : Türk Aksağı
DH : Devrihindî	YS : Yürüksemâî

Bahir	Vezin	Usûller ve Oranları							
		I	%	II	%	III	%	IV	%
Remel	Fâilâtün Fâilâtün Fâilâtün Fâilün - - - / - - - / - - - / - - -	AA	44	DH	20	M	14	C	12
	Fâilâtün Fâilâtün Fâilün	AA	38	A	19	C	13	DH	11
	Fe(Fâ)ilâtün Feilâtün Feilâtün Feilün . (-). - - / . . - - / . . - - / . . - -	A	48	AA	37	C	5		
	Fe(Fâ)ilâtün Feilâtün Feilün	A	62	AA	16	C	2		
	Feilâtü Fâilâtün Feilâtü Fâilâtün . - - / - - - / . . - - / - - -	AA	47	A	39	C	4		
Hezec	Mefûlü Mefâilü Mefâilü Feülün - - - / . - - - / . - - - / . - - -	SS	43	A	34	C	15	TA	15
	Mefâilün Mefâilün Mefâilün Mefâilün . - - - / . - - - / . - - - / . - - -	C	45	A	32	D	10		
	Mefâilün Mefâilün Feülün	C		A		D			
	Mefâilün Mefâilün	C		A		D			
	Mefâilün Mefâilün Fâilün . - - - / . - - - / . - - -	SS	92						
	Mefâilün Mefâilün	S	89						
Recez	Müstefilün Müstefilün - - - - / - - - -	A	25	D-TA	25	S	17		
	Müstefilün Müstefilün Müstefilün Müst.. - - - - / - - - - / - - - -	A	25	D-TA	25				
	Müstefilâtün Müstefilâtün - - - - / - - - - / - - - -	A	43	TA	30	C	20		
Müzâri	Mefûlü Fâilâtün Mefûlü Fâilâtün - - - / - - - - / - - - - / - - - -	LF	91						
	Mefûlü Fâilâtü Mefâilü Fâilün - - - / . - - - / . - - - / . - - -	TA-A SS-M	94						
Müctess	Mefâilün Feilâtün Mefâilün Feilün . - - - / . . - - / . . - - / . . - -	SS	93						

Araştırmamız sırasında karşılaştığımız ve gözlemimizin son güçlü delili olan bir husus da, yakın veya uzak çağlarda yaşamış bestecilerin, aynı güfteyi bestelerken hemen dâimâ aynı usûlü kullanmış olmalarıdır. Bunlardan da birkaç örnek vererek makalemizi bitirelim.

1. Sun sâgarı, sâkî bana mestâne desünler (Yahyâ)

S. Edhem	:	Aksak
Şevki	:	”
Mutel	:	”
Ongan	:	”

2. Ârâm üdemem yâre nigâh üylemedikçe (Hekimbaşı)

Ebûbekir	:	Sengîn Semâî
İ. Hakkı	:	”
Ezgi	:	”
Ayomak	:	”

3. Farkı yok bir cennet-âbâdın bugün vîrânedən (Çamlıbel)

Tokay	:	Ağır Aksak
İçinger	:	”
Yenigün	:	”
Özkan	:	”

4. Feryâd ki feryâdîma imdâd üdecek yok (Nigârî)

Musullu	:	Sengîn Semâî
Edhem	:	”
Cemil	:	”

5. Zevkın ne işe söyle hicâb üyleme benden (N. Kemâl)

Manyâsîzâde	:	Sengîn Semâî
K. Ârif	:	”
Atlı	:	”

6. Bir safâ bahş edelim gel şu dil-i nâşâde (Nedîm)

Mutel : Aksak
Selçuk : ”
Gerçeker : ”

7. Yeniden eski mahabbetleri tecdîd edelim (Nedîm)

Sağman : Aksak
Süreksan : ”
Özkan : ”

BİBLİYOGRAFYA

- AREL, H. SADETTİN, "Prozodiye Dair," *Mûsikî Mecmuası*, 1.6.1950, s. 28.
———, "Musikide Prozodi," *Mûsikî Mecmuası*, 1. 7. 1950, s. 29.
———, "Arûz Vezinleri ve Mûsikî Usûlleri," *Mûsikî Mecmuası*, 1.6.1951,
s. 40; 1.7.1951, s. 41; 1.9.1951, s. 43.
BUCHER, *Arbeit und Rhythmus*, 1909, 4. bas., 131.
EWALD, *De metris carminorum arabicorum libri duo*, Braunschweig 1825.
FREYTAG, *Darstellung der arabischen Metrik*, Bonn 1830.
GIBB, W., *A History of Ottoman Poetry*, I, bölüm 3-4.
GUYARD, *Nouvelle théorie de la métrique arabe*, J.A., 7. ser. VII, 413 vdv;
VIII, 101, 258 vdv; x, 97 vdv.
HARTMANN, MARTIN, *Metrum und Rhythmus*, Giessen 1896.
———, "Die Metrische Form des Qutadqu Bilik," *Orientalische Literatur-*
zeitung, V, 1902, 141-153.
———, *Semitistische Studien*, Heft. 13, 14, Weimar 1896/97.
İBN KOTEYBE, *Muqaddimetu Kitâbi 'ş-Şi'ri wa 'ş-Şuarâ*, Kahire 1947.
KÖPRÜLÜ, M. FUAD, *Türk Edebiyatı Tarihi*, İstanbul 1926.
———, "Arûz maddesi," *İslâm Ansiklopedisi*, c. I, 625-53, Millî eğitim
Bakanlığı Yayınları, İstanbul 1965.